

You have downloaded a document from
RE-BUŚ
repository of the University of Silesia in Katowice

Title: Czy gimnazjalista potrafi nazwać przyimki, spójniki i zaimki: : wyimek z badań

Author: Aleksandra Zok-Smoła

Citation style: Zok-Smoła Aleksandra. (2018). Czy gimnazjalista potrafi nazwać przyimki, spójniki i zaimki: : wyimek z badań. W: K. Jędrych, D. Krzyżyk, M. Ochwat, M. Wójcik-Dudek (red.), "Przestrzenie spotkania : tom dedykowany Profesor Ewie Jaskółowej w czterdziestolecie pracy naukowej i dydaktycznej" (S. 445-454). Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego

Uznanie autorstwa - Na tych samych warunkach - Licencja ta pozwala na kopiowanie, zmienianie, rozprowadzanie, przedstawianie i wykonywanie utworu tak długo, jak tylko na utwory zależne będzie udzielana taka sama licencja.

UNIwersYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Aleksandra Zok-Smoła

Uniwersytet Śląski w Katowicach

Czy gimnazjalista potrafi nazwać przyimki, spójniki i zaimki? Wyimek z badań

Liczne transformacje, którym poddawany jest polski system oświaty, mają na celu (przynajmniej w założeniu) poprawę jakości kształcenia. Nie inaczej rzecz ma się w wypadku kształcenia polonistycznego i – będącego jego nieodłącznym komponentem – kształcenia językowego.

Jednym z głównych elementów tradycyjnie rozumianej szkolnej gramatyki jest dział, który – zgodnie z nazewnictwem zaproponowanym przez Michała Jaworskiego – można nazwać nauką o częściach mowy¹. O wadze zagadnień, wchodzących w zakres nauki o częściach mowy, świadczą zapisy zawarte między innymi w obowiązującej *Podstawie programowej...* oraz w opublikowanym w listopadzie 2016 roku projekcie podstawy programowej, przeznaczonej do realizacji w ośmioklasowej szkole podstawowej. Dokument z 2008 roku zakłada, że uczeń kończący naukę w szkole podstawowej będzie rozpoznawać czasowniki, rzeczowniki, przymiotniki, przysłówki, liczebniki, przyimki, zaimki oraz spójniki², a repertuar znanych mu części mowy w gimnazjum zostanie rozszerzony jedynie o partykułę i wykrzyknik³. Nie inaczej ma się rzecz w poddawanym właśnie dyskusjom projekcie podstawy, który zakłada, że uczeń zna wszystkie tradycyjnie wyróżniane w tzw. szkolnej gramatyce części mowy po zakończe-

¹ Autor, omawiając tytuł działu *Metodyka nauki o częściach mowy, o fleksji i składni*, zauważa, iż „tradycyjnie te działy nauki o języku stanowią przedmiot osobnych opracowań teoretycznych”. M. JAWORSKI: *Metodyka nauki o języku polskim*. Warszawa 1978, s. 169.

² Zob. *Podstawa programowa z komentarzami*. T. 2: *Język polski w szkole podstawowej, gimnazjum i liceum*. <http://www.bc.ore.edu.pl/Content/232/Tom+2+J%C4%99zyk+polski+w+szkole+podstawowej%2C+gimnazjum+i+liceum.pdf>, s. 30 [data dostępu: 17.12.2016].

³ Zob. *ibidem*.

niu nauki w IV klasie szkoły podstawowej⁴. Z punktu widzenia dydaktyki przyswojenie przez dziesięciolatków nazw dziesięciu części mowy oraz nabycie umiejętności ich rozpoznawania wydaje się niemożliwe.

Z jeszcze obowiązującego dokumentu programowego wynika, że już absolwent sześcioklasowej szkoły podstawowej powinien sprawnie rozpoznawać i nazywać przyimki, spójniki i zaimki, czyli części mowy zaliczane do klasy wyrazów funkcyjnych⁵. Przeprowadzony przeze mnie test sprawdzający wiedzę i umiejętności uczniów⁶ w zakresie wyrazów funkcyjnych⁷ miał na celu zweryfikowanie – zgodnie z zasadą kumulatywności – nie tylko umiejętności, które powinien osiąść uczeń kończący naukę w szkole podstawowej⁸, ale także ich wiedzy. Celem zadania wstępnego⁹ było sprawdzenie umiejętności nazywania części mowy podkreślonych w zdaniach. Dotyczyło ono wyłącznie przyimków, zaimków i spójników, a więc tych części mowy, które są znane absolwentom szkoły podstawowej. W kontekście całego testu z zakresu wiedzy o języku i wiedzy językowej dotyczącego pomocniczych wyrazów gramatycznych zadanie to stanowiło zatem formę „rozgrzewki”. Przybrało ono postać zadania z luką:

Nazwij wytłuszczone w następujących zdaniach części mowy:

1. Często spaceruję z moim psem w parku, najchętniej **po** spacerze odpoczywamy **na** ławce **obok** ogromnego dębu.
Wyróżnione słowa to.....

⁴ Zob. *Podstawa programowa – język polski – szkoła podstawowa – klasy IV–VIII*. <https://men.gov.pl/wp-content/uploads/2016/11/jezyk-polski-ok.pdf> [data dostępu: 15.12.2016].

⁵ Zgodnie z zaproponowaną przez Macieja Grochowskiego definicją do wyrazów funkcyjnych można zaliczyć przyimki, spójniki, zaimki i partykuły. Zob. M. GROCHOWSKI: *Pojęcie jednostki funkcyjnej. Z historii metodologii składni polskiej*. W: *Wyrażenia funkcyjne w perspektywie diachronicznej, synchronicznej i porównawczej*. Red. K. KLESZCZOWA, A. SZCZEPANEK. Katowice 2014, s. 13.

⁶ Badaniami objęto uczniów kończących naukę na trzecim etapie kształcenia.

⁷ Badania przeprowadzono podczas gromadzenia materiału do dysertacji doktorskiej w czerwcu 2015 roku dzięki uprzejmości nauczycielek: dr Sylwii Kuraś i mgr Dominiki Kulczyńskiej, w gimnazjach w Rudzie Śląskiej (województwo śląskie) i Ozimku (województwo opolskie). Objęto nim 298 gimnazjalistów (147 z Ozimka i 151 z Rudy Śląskiej; 173 dziewczynki i 125 chłopców).

⁸ Na konieczność wprowadzania w szkole podstawowej pojęć i nazw przyimków, zaimków i spójników wskazywała także Helena Synowiec. Autorka *siatki pojęć i terminów dotyczącej fleksji i nauki o częściach mowy* postulowała też, by wprowadzać na etapie szkoły gimnazjalnej pojęcia przyimków złożonych, spójników dwuczłonowych oraz zapoznać uczniów z podziałem zaimków z uwzględnieniem kryterium substytucyjności. Zob. H. SYNOWIEC: *Fleksja i nauka o częściach mowy*. W: *Wiedza o języku polskim w zreformowanej szkole: szkoła podstawowa, gimnazjum, liceum*. Red. A. MIKOŁAJCZUK, J. PUZYŃNINA. Warszawa 2004, s. 144–145, 154, 157, 160–161.

⁹ Pomysłodawczynią zadania była dr Katarzyna Sujkowska-Sobisz.

2. Jaś i Agatka chadzają w czwartki do kina **albo** do teatru.
Wyróżnione słowa to.....
3. Mój pies, podobnie jak **wasze** koty, uwielbia spacerować po **ich** ogrodzie.
Wyróżnione słowa to.....

Pierwszy z zamieszczonych w poleceniu przykładów miał na celu sprawdzenie umiejętności nazywania przyimków, spośród których trzy wskazywały na relacje przestrzenne (*obok, na, w*), jeden zaś (*po*) – relacje temporalne. Odpowiedzi, jakich udzielili uczniowie pochodzący z obydwu środowisk, w których przeprowadzono badania, z uwzględnieniem odpowiedzi udzielonych przez dziewczęta i chłopców, przedstawiono w tabeli 1.

Tabela 1

Umiejętność nazywania przyimka przez gimnazjalistów

Odpowiedzi uczniów	Ozimek			Ruda Śląska			Razem		
	dz (87)	ch (60)	razem (147)	dz (86)	ch (65)	razem (151)	dz (173)	ch (125)	dz + ch (298)
Przyimki*	78	47	125	70	42	112	148	89	237
Zaimki	4	5	9	5	4	9	9	9	18
Spójniki	–	–	–	4	9	13	4	9	13
Wymieniono**	–	4	4	2	1	3	2	5	7
Partykuły	–	–	–	2	1	3	2	1	3
Łączniki	–	–	–	1	–	1	1	–	1
Okoliczniki	–	1	1	–	–	–	–	1	1
Przedrostki	–	–	–	–	1	1	–	1	1
Przydawki	–	–	–	–	1	1	–	1	1
Przymiotniki	–	1	1	–	–	–	–	1	1
Rzeczowniki	–	–	–	–	1	1	–	1	1
Brak odpowiedzi	5	2	7	2	5	7	7	7	14

* W toku analizy danych wyekscerpowanych z prac uczniowskich każdorazowo odpowiedź/odpowiedzi poprawna/poprawne oznaczono, używając wytłuszczonej czcionki. Kolejność odpowiedzi w tabeli odpowiada częstotliwości ich udzielenia przez uczniów (oprócz brakujących odpowiedzi – każdorazowo uwzględniano je w ostatnim wersie tabeli).

** Odpowiedź oznacza, iż uczniowie zamiast opatrzyć wyrazy nazwą klasy, do której są zaliczane, wynotowali je.

Jak wynika z zaprezentowanych w tabeli 1. danych liczbowych, zdecydowana większość badanych gimnazjalistów nie miała trudności z nazwaniem klasy wyrazów, do której należą leksemy: *z, w, po, na, obok*. Po-

prawnej odpowiedzi na pytanie udzieliło 237 osób, co stanowiło 79,53% wszystkich ankietowanych uczniów. Z zadaniem tym lepiej poradzili sobie gimnazjaliści z Ozimka – procentowy udział udzielonych przez nich odpowiedzi poprawnych wyniósł tam 85,03% (125 wskazań). Zadanie to gorzej wykonali respondenci z Rudy Śląskiej – poprawnych odpowiedzi udzieliło 74,17% (112 wskazań) ankietowanych gimnazjalistów.

Stosunkowo duża liczba poprawnych wskazań może być wynikiem zarówno niskiego poziomu trudności zaproponowanego zadania, jak i pojawiania się treści, które nawiązują do materiału realizowanego na dwóch kolejno następujących po sobie etapach kształcenia (w szkole podstawowej i w gimnazjum). Odnotowując znaczny odsetek uczniów, którzy potrafili poprawnie nazwać wyrazy zaliczane do klasy przyimków, warto jednocześnie zwrócić uwagę na fakt, że wiadomości o tej części mowy są ważnym i stosunkowo wcześniej wdrażanym problemem w trakcie nauki języków obcych – niejednokrotnie zdarza się, iż uczniowie poznają pojęcie *przyimek*¹⁰ na lekcjach języka angielskiego.

Odnosząc się do wyekscerpowanych z prac uczniowskich odpowiedzi na polecenie do zadania wstępnego, warto zwrócić uwagę na rozbieżności pomiędzy procentowym udziałem odpowiedzi udzielonych przez przedstawicieli obu płci: zadanie poprawnie rozwiązało 85,5% dziewcząt (148 wskazań) i 71,2% chłopców (89 wskazań).

Stosunkowo duża liczba uczniów zaliczyła podkreślone w zdaniu wyrazy do innych części mowy włączanych do klasy wyrazów funkcyjnych. 18 osób (6,04%) nazwało leksemy *z*, *w*, *po*, *na*, *obok* zaimkami, 13 osób (4,36%) – spójnikami, a 3 osoby (1,0%) uznały, że są to partykuły. Co ciekawe, błędy związane z myleniem przyimków ze spójnikami lub z partykułami popełnili wyłącznie uczniowie z Rudy Śląskiej. Kilkoro spośród badanych gimnazjalistów (7, czyli 2,3%) zamiast opatrzyć wyróżnione wyrazy nazwą klasy, do której są zaliczane, wynotowało je z podanego zdania, co świadczy o niezrozumieniu polecenia.

Jednostkowy charakter miały natomiast odpowiedzi, w których uczniowie nazwali podkreślone przyimki, używając znanych im terminów z zakresu składni (*łącznie*¹¹, *okoliczniki*, *przydawki*), słowotwórstwa (*przedrostki*) czy też nazw innych, semantycznie i składniowo samodzielnych części mowy (*przymiotniki*, *rzeczowniki*).

¹⁰ Już w latach siedemdziesiątych XX wieku Jan Tokarski postulował, by wprowadzać przyimki, począwszy od IV klasy szkoły podstawowej: „Ponieważ jest ich [przyimków – A.Z.S.] niewiele, można je po prostu wyliczyć i nazwać, poszerzając to wyliczanie w miarę potrzeby i nie wdając się w rozważania nieusprawiedliwione poziomem wiedzy ucznia”. J. TOKARSKI: *Gramatyka w szkole*. Warszawa 1972, s. 65.

¹¹ Czyli człony orzeczenia imiennego.

Stosunkowo niewielka liczba uczniów – 14 osób (4,7%) nie umieściła w luce żadnej odpowiedzi.

Nieco lepiej uczniowie poradzili sobie z nazwaniem typowych leksemów zaliczanych do klasy spójników. Obydwa spójniki (*i* oraz *albo*) zamieszczone w zdaniu są zazwyczaj omawiane nie tylko na lekcjach poświęconych częściom mowy, ale także na zajęciach z zakresu składni: *i* jest bowiem typowym spójnikiem łączącym zdania złożone współrzędnie łączne, natomiast *albo* – rozłączne.

Odpowiedzi uczniów pochodzących z obydwu środowisk z uwzględnieniem determinantu „płeć” przedstawiono w tabeli 2.

Tabela 2

Umiejętność nazywania spójnika przez gimnazjalistów

Odpowiedzi uczniów	Ozimek			Ruda Śląska			Razem		
	dz (87)	ch (60)	razem (147)	dz (86)	ch (65)	razem (151)	dz (173)	ch (125)	dz + ch (298)
Spójniki	77	46	123	77	52	129	154	98	252
Przymyki	–	4	4	4	3	7	4	7	11
Zaimki	4	2	6	–	2	2	4	4	8
Wymieniono	–	5	5	2	1	3	2	6	8
Rzeczowniki	–	1	1	–	1	1	–	2	2
Epitety	–	–	–	–	1	1	–	1	1
Partykuły	–	–	–	–	1	1	–	1	1
Przymiotniki	–	–	–	–	1	1	–	1	1
Brak odpowiedzi	6	2	8	3	3	6	9	5	14

Z danych przedstawionych w tabeli 2. jednoznacznie wynika, że gimnazjaliści w zasadzie nie mieli trudności z nazwaniem wyróżnionych w zdaniu spójników – z zadaniem tym poradziło sobie 252 uczniów, czyli 84,56% ogółu poddanych testowi gimnazjalistów. Nadanie nazwy klasy wyrazom *i* oraz *albo* okazało się zadaniem łatwiejszym aniżeli analogiczne nazwanie wskazanych wcześniej przymków – procentowy udział odpowiedzi poprawnych był w przypadku spójników aż o 5% wyższy. Przyczyn tak znaczącej rozbieżności można upatrywać w dwupłaszczyznowym ujęciu kwestii związanych ze spójnikami w szkole, które są przedmiotem zainteresowania zarówno nauki o częściach mowy, jak i – w znacznie większym stopniu – interpunkcji oraz składni. Ich omawianie jest na poziomie gimnazjalnym ściśle skorelowane ze składnią zdań złożonych. Zagadnienie

to podczas nauki na trzecim etapie kształcenia bywa zatem podejmowane wielokrotnie.

Osiągnięte przez uczniów z obydwu środowisk wyniki były porównywalne, nieco lepiej z zadaniem poradzili sobie gimnazjaliści z Rudy Śląskiej – odsetek poprawnych wskazań wyniósł 85,45% (129 odpowiedzi), a w przypadku respondentów z Ozimka – 83,67% (123 wskazania). Zadanie to znacznie lepiej rozwiązały gimnazjalistki: poprawną nazwę części mowy podało 89,02% dziewcząt (154 wskazania) i tylko 78,4% (98 odpowiedzi) chłopców.

Wśród odpowiedzi błędnych dominowało zaklasyfikowanie *albo* oraz *i* do przyimków¹² (11 wskazań, czyli 3,69%) i zaimków (8 wskazań, czyli 2,68%). Oprócz włączenia wyróżnionych spójników do innych części mowy zaliczanych do klasy wyrazów funkcyjnych uczniowie incydentalnie wymieniali te spójniki (8 wskazań, czyli 2,68%). Ponadto dwóch gimnazjalistów (0,67%) określiło wskazane w zadaniu spójniki mianem rzeczowników. Pojedyncze osoby zaklasyfikowały leksemy do grupy przymiotników, partykuł czy epitetów (po jednym wskazaniu – 0,34%). Stosunkowo niski był procentowy udział uczniów, którzy nie podjęli się uzupełnienia luki – polecenia nie wykonało 14 (4,7%) poddanych testowi gimnazjalistów.

Największe trudności sprawiło gimnazjalistom nazywanie zaimków, mimo że w poddanym analizie zdaniu znalazły się wyłącznie typowe zaimki dzierżawcze (podział zgodnie z kryterium znaczeniowym): *mój*, *wasze*, *ich*. Rozkład odpowiedzi, jakich udzielili uczniowie pochodzący z obydwu środowisk z uwzględnieniem zmiennej płci, przedstawiono w tabeli 3.

Jak wynika z danych liczbowych przedstawionych w tabeli 3., nazwanie podkreślonych zaimków okazało się dla uczniów zadaniem nieco trudniejszym niż nazwanie przyimków i spójników. Uczniowskie kłopoty mogą być wynikiem zarówno mniejszej ilości czasu przeznaczonego na realizację materiału dotyczącego zaimków, jak i podobieństwa tych wyrazów do zastępowanych nimi części mowy (podstawą szkolnej klasyfikacji wyrazów na części mowy jest odpowiadanie przez nie na określone pytania; to kryterium klasyfikacji rzeczywiście może skłaniać uczniów do zaliczania zaimków do grupy innych części mowy: rzeczowników, przymiotników, przysłówków bądź liczebników).

¹² O nieadekwatnym operowaniu pojęciami przyimka i spójnika pisała m.in. Helena Synowiec. Zob. H. SYNOWIEC: *Język polski w szkole*. W: *Polszczyzna 2000. Orędzie o stanie języka na przełomie tysiącleci*. Red. W. PISAREK. Kraków 1999, s. 123–124.

Tabela 3

Umiejętność nazywania zaimka przez gimnazjalistów

Odpowiedzi uczniów	Ozimek			Ruda Śląska			Razem		
	dz (87)	ch (60)	razem (147)	dz (86)	ch (65)	razem (151)	dz (173)	ch (125)	dz + ch (298)
Zaimki	70	44	114	59	31	90	129	75	204
Przymyki	2	4	6	8	6	14	10	10	20
Partykuły	8	3	11	4	2	6	12	5	17
Wymieniono	–	2	2	2	1	3	2	3	5
Przysłówki	–	1	1	2	–	2	2	1	3
Spójniki	–	1	1	–	2	2	–	3	3
Czasowniki	1	1	2	–	–	–	1	1	2
Przymiotniki	–	–	–	1	1	2	1	1	2
Części mowy	–	–	–	1	–	1	1	–	1
Imiesłowy	–	–	–	–	1	1	–	1	1
Liczebniki	–	–	–	–	1	1	–	1	1
Łączniki	–	–	–	–	1	1	–	1	1
Nazywnictwo	–	–	–	–	1	1	–	1	1
Niemiecki	–	1	1	–	–	–	–	1	1
Podmioty	–	–	–	1	–	1	1	–	1
Przydawki	–	–	–	–	1	1	–	1	1
Orzeczenie	–	–	–	–	1	1	–	1	1
Rzeczownik	–	–	–	–	1	1	–	1	1
Brak odpowiedzi	6	3	9	8	15	23	14	18	32

Prawidłowej nazwy podkreślonych leksemów użyło 204 uczniów (68,46%), przy czym znacznie gorzej od młodzieży z województwa opolskiego odpowiadali gimnazjaliści ze Śląska. Procentowy udział poprawnych odpowiedzi ankietowanych z Ozimka wyniósł 77,55% (114 wskazań), natomiast z Rudy Śląskiej tylko 59,60% (90 wskazań) stanowiły odpowiedzi trafne. Pewne rozbieżności można zaobserwować, analizując wyniki osiągnięte przez uczniów z uwzględnieniem drugiej zmiennej – płci. Z zadaniem lepiej poradziły sobie dziewczęta – poprawnej odpowiedzi na polecenie do zadania udzieliło 74,7% respondentek (129 wskazań), podczas gdy odsetek właściwych wskazań w grupie chłopców wyniósł 60,0% (75 wskazań).

Najczęściej gimnazjaliści mylili wyróżnione w zdaniu zaimki z innymi częściami mowy zaliczanymi do wyrazów funkcyjnych: z przymiškami (20 wskazań – 6,7%) i z partykułami (17 wskazań – 5,7%). Duża częstotliwość odpowiedzi niepoprawnych – nazwania przez gimnazjalistów leksemów *mój*, *wasze* i *ich* partykułami – jest świadectwem braku umiejętności klasyfikowania wyrazów. Partykuła stanowi część mowy uznawaną za „worek na odpadki wyrzucone [do niego – A.Z.S.] w trakcie weryfikacji klas przysłówka i spójnika”¹³.

Znacznie rzadziej natomiast ankietowani mylili zaimki z najlepiej rozpoznawanymi spośród omawianych klas wyrazów spójnikami – niepoprawnych odpowiedzi udzieliło tylko 3 uczniów, co stanowiło 1,0% wszystkich wskazań. Potwierdza to także postawioną wcześniej tezę o dość dużych umiejętnościach gimnazjalistów w zakresie nazywania spójników.

Pięcioro respondentów (1,68%) ograniczyło się tylko do wypisania zaimków, nie dokonując przy tym uogólnienia mającego na celu nadania nazwy grupie wyrazów.

Mimo że żaden spośród wyróżnionych zaimków nie był zaimkiem przysłównym (nie odpowiadał na pytanie *jak?*), 3 (1,0%) ankietowanych uczniów zaklasyfikowało je do przysłówków.

W odpowiedziach kilkorga uczniów zamiast nazwy pożądanej części mowy pojawiały się także inne terminy gramatyczne, na przykład: *części mowy* (1 wskazanie), *czasowniki* i *przymiotniki* (po 2 wskazania) czy *czasowniki*, *liczebniki* oraz *rzeczowniki* (po 1 wskazaniu). W udzielonych odpowiedziach uczniów zabrakło jedynie – obecnych w tradycyjnym szkolnym podziale na części mowy – wykrzykników. Przywołanie nazw części mowy, które w szkolnym kształceniu językowym zaczynają funkcjonować stosunkowo wcześniej (już na pierwszym etapie kształcenia), świadczy o tym, że respondenci nie znają nawet podstawowego ich zasobu.

Z odpowiedzi uczniowskich wyekscerpowano także przykłady, które świadczyły o nieutrwaleniu przez ankietowanych zarówno wiadomości z zakresu części mowy, jak i składni (na przykład odpowiedzi: *podmiot*, *przydawka*, *orzeczenie*, *łącznik*) – uczniowie pamiętają podawane podczas szkolnych lekcji gramatyki terminy, nie wiedzą jednak, czego one dotyczą. Ponadto w jednej z prac pojawił się nieznan termin *nazywnictwo* oraz określenie *niemiecki* – uczeń zaznaczeniem strzałką wskazał na zaimek *ich*, który w języku niemieckim jest zaimkiem osobowym – *ja*.

Warto również zwrócić uwagę na fakt, że gimnazjaliści ponad dwukrotnie częściej (32 wskazania, co stanowi 10,74%) niż w wypadku przymišków i spójników (po 14 wskazań, czyli 4,7%) nie wskazali nazwy klasy

¹³ Zob. M. JAWORSKI: *Metodyka nauki...*, s. 157.

zaimków, do której należałoby zaliczyć leksemy *mój, wasze, ich*. Liczne pomyłki w zakresie nazywania zaimków oraz brak podjęcia próby klasyfikowania leksemów zaliczanych do tej klasy wyrazów pozwalają na uznanie tej części mowy za trudną do rozpoznania, niemającą bowiem własności wyróżniających ją od pozostałych klas wyrazów w takim stopniu, by można było jednostki należące do tej grupy jednoznacznie wyodrębnić.

Podsumowując przeprowadzoną analizę, należy zauważyć, iż uczniowie gimnazjum dość dobrze radzą sobie z rozpoznawaniem części mowy zaliczanych do klasy wyrazów funkcyjnych, których wprowadzenie przypada na klasy IV–VI szkoły podstawowej. Procentowy udział wszystkich odpowiedzi poprawnych udzielonych w odniesieniu do przyimków, spójników i zaimków był stosunkowo wysoki – wyniósł 77,52%. Najmniej kłopotu sprawiło uczniom nazwanie spójników (84,56%), najwięcej – zaimków (68,46%).

Z zadaniem polegającym na opatrzeniu nazwą wyróżnionych w zdaniach pomocniczych wyrazów gramatycznych lepiej poradziły sobie dziewczynki – odsetek poprawnych odpowiedzi wyniósł wśród nich 83,04%, podczas gdy w wypadku chłopców – tylko 69,87%. Bardziej zróżnicowane były natomiast odpowiedzi uczniów z obydwu środowisk – procentowy udział poprawnych odpowiedzi uczniów z Opolszczyzny wyniósł 82,09%, podczas gdy wśród uczniów ze Śląska był niższy, poprawne odpowiedzi stanowiły 73,06% ogółu udzielonych odpowiedzi. O ile nie dziwi wyższy procentowy udział poprawnych odpowiedzi odnotowanych wśród dziewczynek – w powszechnym przekonaniu osiągają one lepsze od chłopców wyniki edukacyjne – o tyle może nieco zaskakiwać, że z zadaniem tym lepiej poradzi sobie gimnazjaliści pochodzący z mniejszego środowiska (Ozimek) niż ze środowiska wielkomiejskiego (Ruda Śląska).

Sposoby rozwiązania przez gimnazjalistów zadania, którego celem było sprawdzenie znajomości nazw części mowy zaliczanych do klasy wyrazów funkcyjnych, świadczą o tym, że tradycyjna szkolna klasyfikacja wciąż zajmuje w ramach kształcenia językowego pozycję wyróżnioną. Warto jednak zauważyć, iż najlepsze rezultaty odnotowano w wypadku części mowy, która jest na lekcjach języka polskiego omawiana z dwóch perspektyw – z punktu widzenia nauki o częściach mowy oraz składni. Te odpowiedzi uczniów przemawiają za nieoddzielaniem fleksji i nauki o częściach mowy od zagadnień z zakresu syntaktyki. Liczne błędy w zakresie stosowania nazw części mowy świadczą natomiast o niedostatecznym utrwaleniu umiejętności w tym zakresie. Wynika to zapewne z deprecjonowania w szkolnej praktyce językowej tych sprawności. Tymczasem, jak dowodzi językoznawstwo statystyczne,

mimo nieznacznego udziału wyrazów funkcyjnych w słowniku są one bardzo częste w tekstach. W [...] próbie tekstów liczącej pół miliona użycy wyrazów najczęściej powtarzają się zaimki (średnia powtarzalność 1383), dalej odpowiednio przyimki (767) i spójniki (400)¹⁴.

Na rangę wyrazów funkcyjnych zwrócił też uwagę Kazimierz Ożóg, który przypisał im ważną rolę w procesie edukacji:

[...] słowa: terminy i predykaty, wyrazy funkcyjne, przybliżają zjawiska, fakty, relacje, zachodzące w rzeczywistości, i przybierają postać zdań orzekających (sądów), składających się na gmach wiedzy¹⁵.

Odsetek błędów, polegających zwłaszcza na myleniu nazw części mowy zaliczanych do klasy wyrazów funkcyjnych, świadczy o niedostatecznym przyswojeniu przez uczniów treści z nimi związanych – respondenci znają nazwy poszczególnych pomocniczych wyrazów gramatycznych, mają jednak trudności z nazwaniem leksemów zaliczanych do odpowiednich części mowy. Pojęcia *przyimek*, *spójnik* i *zaimek* nie są im obce, jednak w ramach szkolnego kształcenia językowego nie poświęcono prawdopodobnie wystarczającej ilości czasu na utrwalenie wiadomości z nimi związanych. Przedstawiony fragment badań powinien zatem prowadzić do konstatacji, że ścieżką do osiągnięcia zadowalającego poziomu wiedzy i umiejętności językowych uczniów są liczne, odpowiednio zróżnicowane ćwiczenia.

¹⁴ A. NAGÓRKO: *Podręczna gramatyka języka polskiego*. Warszawa 2010, s. 107.

¹⁵ K. OŻÓG: *Kilka uwag o wartości języka*. <http://www.diecezja.rzeszow.pl/2015/07/kilka-uwag-o-wartosci-jezyka/> [data dostępu: 16.08.2016].